

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060303

DOM
2018-06-13
Stockholm

Mål nr
M 9150-17

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2017-09-25 i mål nr M 1997-17 och M 2005-17, se bilaga A

PARTER

Klagande

Naturvårdsverket

Motpart

Föreningen Svenskt Landskapsskydd

SAKEN

Begäran om återkallelse av tillstånd för vindkraftsanläggningar vid Sandtjärnberget, Ängersjökölen, Åndberget och Skaftåsen

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen avslår Föreningen Svenskt Landskapsskydds begäran om inhämtande av förhandsavgörande från EU-domstolen.

2. Med ändring av punkten 2 i mark- och miljödomstolens domslut fastställer Mark- och miljööverdomstolen Naturvårdsverkets beslut den 20 mars 2017 att inte ansöka om återkallelse av tillståndsbesluten den 14 december 2012, dnr 551-5751-12 (Ängersjökölen), den 16 april 2013, dnr 551-5758-12 (Sandtjärnberget), den 25 juni 2015, dnr 551-4273-12 (Skaftåsen) och den 9 december 2015, dnr 551-5763-12 (Åndberget).

Dok.Id 1414849

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Naturvårdsverket har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av punkten 2 i mark- och miljödomstolens domslut, ska fastställa Naturvårdsverkets beslut den 20 mars 2017 att inte ansöka om återkallelse av tillståndsbesluten den 14 december 2012, dnr 551-5751-12 (Ängersjökölen), den 16 april 2013, dnr 551-5758-12 (Sandtjärnberget), den 25 juni 2015, dnr 551-4273-12 (Skaftåsen) och den 9 december 2015, dnr 551-5763-12 (Åndberget).

Föreningen Svenskt Landskapsskydd (Föreningen) har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom. Föreningen har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska överväga att hos EU-domstolen begära förhandsavgörande avseende tolkningen av artikel 2 a) i direktiv 2001/42/EG om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan för bedömning av följande strategiska dokument och beslut: Länsstyrelsens i Jämtlands län Strategi för kungsörn och vindkraft, Härjedalens kommuns Tillägg/Fördjupning Översiktsplan Vindkraft i Härjedalens kommun – södra/östra delen, Antagandehandling 2010-11-03, beslut av kommunstyrelsen i Härjedalens kommun, vid extra sammanträde 2012-08-29, om villkorad tillstyrkan av vindkraftsanläggningen Ängersjökölen, endast under förutsättning att Garpkölen och Sandtjärnsberget prövades.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Naturvårdsverket har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Tillstånden för Sandtjärnberget och Ängersjökölen

Naturvårdsverket anser att det redan av ordalydelsen av 24 kap. 7 § miljöbalken framgår att det inte har föreskrivits någon skyldighet för Naturvårdsverket att initiera återkallelse av tillstånd även om de i 24 kap. 3 § angivna förhållandena föreligger. Naturvårdsverket anser inte heller att det utifrån vad som anges i förarbetena till miljöbalken kan tolkas in någon skyldighet i bestämmelsen.

I förarbetena ges ingen specifik vägledning kring Naturvårdsverkets roll vad gäller återkallelse av tillstånd. Angående omprövning av tillstånd anges att det kan finnas tillfällen när det framstår som befogat att villkoren för flera företag inom en bransch blir föremål för omprövning i ett sammanhang. För en sådan omprövning framstår en övergripande och samlad hantering av frågan på central nivå som den effektivaste vägen. Vidare anges att det också finns andra tillfällen när omprövningsfrågor bör övervägas på nationell nivå för att åstadkomma en samlad lösning och att Naturvårdsverket därför alltid bör ha rätt och skyldighet som central miljöskyddsmyndighet att påkalla omprövning av en miljöfarlig verksamhet, oavsett vilken myndighet som är tillsynsmyndighet (prop. 1997/98:45, del 1, s. 348 f). Såsom ovan angetts kommer dock inte någon skyldighet för Naturvårdsverket att agera i återkallelse- eller omprövningssituationer till uttryck i lydelsen av 24 kap. 7 § miljöbalken.

Att det skulle föreligga en skyldighet för Naturvårdsverket att agera i återkallelse- och omprövningssituationer framstår som avvikande vid en jämförelse med hur verkets roll är reglerad när det gäller ansökningsmål. Enligt 22 kap. 6 § miljöbalken ska Naturvårdsverket i ansökningsmål, när det behövs, föra talan för att tillvarata miljöintressen och andra intressen. Av förarbetena till den bestämmelsen framgår att Naturvårdsverket bör agera i principiellt viktiga frågor eller frågor som är av omfattande natur (prop. 1997/98:45, del 2, s. 239). Att det är i sådana frågor som Naturvårdsverket särskilt ska agera framgår även av 3 § förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket. Det är typiskt sådana avväganden som ligger på myndigheten själv att göra. Naturvårdsverket anser inte att det skulle vara rimligt om verket, utan uttryckligt lagstöd, skulle ha mer långtgående förpliktelser när det gäller återkallelse- och omprövningssituationer än när det gäller ansökningsmål.

Naturvårdsverket anser således att det finns ett bedömningsutrymme när det gäller om ett initiativ till ansökan om återkallelse eller omprövning är motiverat från myndighetens sida. När Naturvårdsverket tar ställning till om ett sådant initiativ är motiverat görs det bland annat utifrån de omständigheter som framförs av den som påkallar Naturvårdsverkets agerande. För att komma fram till att det av resursskäl inte finns anledning att prioritera ett visst ärende ingår således en översiktlig bedömning av verksamhetens karaktär och de omständigheter som anförs till stöd för att en åter-

kallelse enligt 24 kap. 3 § miljöbalken skulle kunna aktualiseras. Verkets bedömning är alltså inte frikopplad från de omständigheter som presenteras i ett sådant ärende. Det finns ett bedömningsutrymme när myndigheten tar ställning till om ett initiativ till prövning är motiverat och beslutet i detta fall ligger inom det utrymme myndigheten har.

Om utgången i mark- och miljödomstolen skulle stå fast skulle det medföra stora konsekvenser för Naturvårdsverkets verksamhet. Domstolens tolkning av 24 kap. 7 § miljöbalken får även anses påverka de övriga myndigheterna som anges i bestämmelsen. Eftersom det i 24 kap. 7 § miljöbalken inte görs någon skillnad mellan återkallelse- respektive omprövningsförfarandet skulle det, utifrån domstolens bedömning, även åligga de angivna myndigheterna en skyldighet att initiera omprövning av tillstånd så snart sådana förhållanden som anges i 24 kap. 5 § miljöbalken föreligger. Med en sådan tolkning skulle Naturvårdsverket alltså ha en skyldighet att bevaka såväl återkallelse- som omprövningsfrågor för en mängd olika verksamheter i landet. Detta kan inte ha varit lagstiftarens avsikt. Den rollfördelning som finns mellan de centrala myndigheterna och de operativa tillsynsmyndigheterna måste också beaktas. Naturvårdsverket bedriver inte någon operativ tillsyn över miljöfarlig verksamhet och har därför, till skillnad från tillsynsmyndigheterna, i allmänhet begränsad kännedom om hur verksamheten vid specifika anläggningar närmare bedrivs och om andra omständigheter som kan ha betydelse för en bedömning av om en återkallelse eller omprövning av tillstånd är befogad.

Tillståndet för Skaftåsen och Åndberget

Vad gäller tillståndet för vindkraftsanläggningen vid Skaftåsen har mark- och miljödomstolen gjort en felaktig bedömning av tidpunkten för när det tillståndet vann laga kraft. Såvitt gäller både Skaftåsen och Åndberget anser Naturvårdsverket att mark- och miljödomstolen borde ha prövat om Naturvårdsverket hade fog för sitt beslut utifrån de förutsättningar som rådde vid tidpunkten för det beslutet. Eftersom inget av de tillståndsbesluten hade vunnit laga kraft vid tidpunkten för Naturvårdsverkets beslut kunde en återkallelse inte komma i fråga.

Föreningen har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Fullt stöd för återkallelse av miljötillstånd ges i 24 kap. 3 § punkt 3–5 och 7 miljöbalken. Denna paragraf är avsedd att möjliggöra för myndigheter och domstolar att korrigera felaktiga beslut avseende skydd av miljö, biologisk mångfald och människors hälsa, när de baserats på undermåliga beslutsunderlag, vilseledande uppgifter eller när nya fakta framkommit som omöjliggör verksamheten. Här finns också anledning att ompröva efterlevnaden av Sveriges förpliktelser till följd av EU-medlemskapet, EU:s strategi för biologisk mångfald 2020, Agenda 2030, miljöbalkens försiktighetsprincip och Parlamentariska landsbygdskommitténs slutbetänkande (juni 2017) m.m.

Lagstiftaren har också tillsett att ansvaret för prövning som avses i 24 kap. 3–6 §§ miljöbalken får göras av Naturvårdsverket m.fl. genom ansökan om återkallelse hos mark- och miljödomstol enligt 24 kap. 7 §. Naturvårdsverkets ifrågasättande av mark- och miljödomstolens dom och överklagan för prövning av sin egen skyldighet är därför ytterst oroande och närmast prekärt ur EU-perspektiv, avseende bedömningen av det svenska miljöarbetet. Detta inte minst mot bakgrund av att Naturvårdsverket dels har nationellt förvaltningsansvar, dels har rapporterings- och representationsansvar i EU:s miljövårdande kommittéer och institutioner.

Mark- och miljödomstolen i Östersunds tingsrätt har avslagit vindkraftprojektet Svartåsen pga. örnrevir som omger Sandtjärnsberget och ligger nära Ängersjökölen. Därför ska miljötillståndet betraktas som avsiktligt dödande och därmed återkallas. Miljöprövningsdelegationens agerande mot tidigare beslut och i övrigt tydliga omständigheter och fastslagna skyddsåtgärder av specifika rovfågelhabitat, sätter svenska staten i en prekär situation enligt artikel 9.4 i fågeldirektivet (direktiv 2009/147/EG), när kommissionen ska säkerställa Sveriges efterlevnad av direktivet. Detta gäller även Naturvårdsverkets passiva agerande, bristande respekt för miljödomstolar och ifrågasättande av sitt förvaltningsansvar och skyldigheter enligt regeringsuppdrag, samt relevant lagstiftning.

Ängersjö-fallens miljötillstånd omfattar flera allmänna miljövårdsintressen. Ett återkallelseärende som baseras på en rad brister enligt 24 kap. 3 § punkt 3–5 och 7 miljö-

balken, avseende vilseledning, underlåtelse att handlägga, nya vetenskapliga fakta och regelverk som omöjliggör verksamheten och står i strid med EU-direktiv och dess implementering i svensk lagstiftning, har högsta dignitet avseende flera allmänna miljövårdsintressen. Det är extra viktigt då tillståndet inte följer Naturvårdsverkets egen skrivelse eller egen Handbok för Artskyddsförordningen avseende avsiktligt dödande. Detta ligger också i linje med punkter 1, 2 och 5 i 3 § förordningen med instruktion för Naturvårdsverket avseende uppdragen central tillsynsvägledning, samverkan och vägledning av statliga myndigheter i deras miljölednings- och tillsynsarbete.

Naturvårdsverkets uttalande att ärendet är för litet är underkänt av mark- och miljödomstolen. Det är tvärtom så att utgångsläget var 46 verk och att de tidigare processerna reducerat antalet till 5+5 verk, dock med höjd på 230 m i förhärskande sydligt synfält. Höjningen innebär lika allvarliga hot mot kungsörn och övriga rovfåglar och medför ökade buller- och synstörningar.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Förhandsavgörande från EU-domstolen

Föreningen har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska begära förhandsavgörande av EU-domstolen avseende tolkningen av artikel 2 a) i direktiv 2001/42/EG för bedömning av ett antal uppräknade dokument och beslut.

Mark- och miljööverdomstolen ska inhämta förhandsavgörande från EU-domstolen i mål av nu aktuellt slag avseende en tolkningsfråga beträffande unionsrätten om ett besked från EU-domstolen är nödvändigt för att kunna döma i saken. Mark- och miljööverdomstolen anser att den angivna frågan saknar relevans för målet. Yrkandet om inhämtande av förhandsavgörande ska därför avslås.

Tillstånden för Ängersjökölen och Sandtjärnberget

Enligt 24 kap. 3 § miljöbalken får tillståndsmyndigheten under vissa förutsättningar helt eller delvis återkalla tillstånd som meddelats enligt balken och en ansökan om en sådan prövning får göras av vissa i 24 kap. 7 § angivna myndigheter, däribland Naturvårdsverket.

Frågan i målet är om Naturvårdsverket har haft fog för sitt beslut att avslå begäran att verket skulle ansöka om återkallelse av berörda tillstånd.

I 24 kap. 7 § miljöbalken anges att en ansökan om prövning som avses i 24 kap. 3 § miljöbalken *får* göras av bl.a. Naturvårdsverket. Bestämmelsens ordalydelse ger inte stöd för att det finns någon skyldighet för Naturvårdsverket att ansöka om prövning i dessa situationer även om förutsättningar föreligger utan det är upp till verket att avgöra detta. Det finns heller inget stöd i förarbetena till bestämmelsen för att avsikten skulle ha varit någon annan. Det saknas anledning att ifrågasätta Naturvårdsverkets beslut som därför, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska fastställas i denna del.

Tillstånden för Skaftåsen och Åndberget

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att de aktuella tillstånden för Skaftåsen och Åndberget inte hade vunnit laga kraft vid tidpunkten för Naturvårdsverkets beslut. Naturvårdsverket har således redan av det skälet haft fog för sitt beslut att inte ansöka om återkallelse av dessa tillstånd. Naturvårdsverkets beslut ska därför fastställas även i denna del.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Karin Wistrand, Roger Wikström, referent, Li Brismo och Ulf Wickström.

Föredragande har varit Julia Nyberg.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2017-09-25
meddelad i
Nacka strand

Mål nr M 1997-17
M 2005-17

KLAGANDE

Föreningen Svenskt
Landskapsskydd

MOTPART

Naturvårdsverket

ÖVERKLAGAT BESLUT

Naturvårdsverkets beslut den 20 mars 2017 i ärende nr NV-05898-16 och NV 06008-16, se bilaga 1

SAKEN

Begäran om återkallelse av tillstånd för vindkraftsanläggningar vid Sandtjärnberget, Ängersjökölen, Åndberget och Skaftåsen

---

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avvisar yrkandena om att Naturvårdsverket ska medverka till en etablering av ett referensområde och en vindkraftsfri zon i Härjedalen och att verket ska medverka till en revidering av bullerregelverk för vindkraftverk.
  2. Med upphävande av Naturvårdsverkets beslut den 20 mars 2017 i ärende nr NV-05898-16 och NV-06008-16 visar mark- och miljödomstolen målen åter till Naturvårdsverket för erforderlig handläggning i de delar som avser tillståndsbesluten den 14 december 2012, dnr 551-5751-12; den 16 april 2013, dnr 551-5758-12; den 25 juni 2015, dnr 551-4273-12 och den 9 december 2015, dnr 551-5763-12.
  3. Överklagandena avslås i övrigt.
-

Dok.Id 497900

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 40 E-post: mmd.nacka.avdelning4@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:00-16:30

BAKGRUND

Föreningen Svensk Landskapsskydd (föreningen) framställde begäran till Naturvårdsverket (NV) om återkallelse av tillstånd för vindkraftsanläggningar vid Sandtjärnberget, Ängersjökölen, Åndberget och Skaftåsen samt regeringsprövning. NV beslutade den 20 mars 2017 att inte ansöka om återkallelse av berörda tillstånd och att inte underrätta regeringen enligt 17 kap. 5 § miljöbalken. Av beslutet framgår att den framställda begäran om regeringsprövning och i övrigt inte heller föranlett någon åtgärd från NV:s sida.

Föreningen har nu överklagat beslutet till mark- och miljödomstolen.

YRKANDEN M.M.

Föreningen har yrkat att de överklagade beslutet ska upphävas och att målen återförvisas till NV i syfte att verket ska begära återkallelse av de befintliga miljötillstånden för vindkraftsanläggningar vid Sandtjärnsberget, Ängersjökölen Åndberget och Skaftåsen, Härjedalen, att verket ska medverka till begäran om regeringsprövning, att verket ska medverka till en etablering av en referens och vindkraftsfri zon i Härjedalen och att verket ska medverka till revidering av bullerregelverk för vindkraftverk.

Föreningen har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Återkallelse av de befintliga miljötillstånden är nödvändig för att möjliggöra omprövning baserad på korrekta fakta avseende förekomsten av 5 kungsörns- och ett berguvsrevir. Det behövs en uppföljning av det allvarliga kumulativa vindkraftrelaterade hotet mot den nordiska kungsörnspopulationen, vilka har redovisats i GPS-relaterade forskningsrapporter och uppföljningsstudier i syfte att enligt EU:s fågel- och habitatsdirektiv vidta kompensatoriska åtgärder och inrätta referensområde och vindkraftfria zoner, baserat på nya kunskaper om kungsörnarnas rörelsemönster och dödlighet vid vindkraftverk, samt vindkraftens ökande barriäreffekter. Nya förutsättningar enligt EU-domstolens Valloniendom ska beaktas, vilket ger

tydligt stöd för giltigheten av strategiska miljödokument. De aktuella miljö-tillstånden följer inte krav i vindkraftsplan och kommunal strategidokument för kungsörn.

NV:s beskrivning av processen är relativt korrekt. Det framgår dock inte att förekomsten av felaktig information om befintliga kungsörnsrevir har bekräftats av Renewable Ltd London. Det redovisas inte heller att ansökan om närliggande projekt Svartåsen med 26 verk har avslagits av alla instanser på grund av reviren (5 kungsörns- och ett berguvsrevir) som finns i området och den stora förekomsten av övervintrande och passerande individer. Det framgår inte heller att Sandtjärnsberget helt omges av dessa fem revir på ännu närmare avstånd. Därtill omnämns inte att markägaren Sveaskog AB har ansökt om bergtäkt för 500 000 ton mitt i området. Det handlar totalt om 42 verk i detta kärnområde för lokala och flyttande kungsörnar. Ett bättre helhetsgrepp på artskyddsfrågan kan gynna den biologiska mångfalden och dessutom bidra till att minska risken i vindkraftsinvesteringar. Den eskalerade vindkraftsutbyggnaden och de redan stora barriäreffekterna utgör tydligt och allvarligt hot mot två starkt hotade djurarter, kungsörn och berguv.

EU-direktivets och artskyddsförordningens intentioner är att arbetet ska baseras på s.k. adaptiv förvaltning, vilket innebär att delmål sätts upp och nödvändiga åtgärder vidtas för att uppnå de övergripande målen. En fungerande adaptiv förvaltning förutsätter också att ny kunskap erhålls och görs tillgänglig. Det är ytterst viktigt att NV accepterar ny kunskap om kungsörnarnas rörelsemönster, vikande reproduktionstrend och dödstal vid vindkraftsanläggningar. Dessa intentioner kan bemötas också av inrättande av större vindkraftsfria zoner och kraftfulla strategiska planer. En artförekomst kan leda till förändringar eller stopp av ett projekt om det finns andra lämpliga sätt att nå syftet med projektet och dess påverkan på arten försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd. Etablering av vindkraft väster om R-vägen har avråtts från redan vid upprättandet av vindkraftsplanen för Härjedalens kommun pga. den täta förekomsten av vitala kungsörns- och berguvsrevir. Projekten skulle aldrig ha påbörjats.

Ängersjöprojektet utgör ett allvarligt hot och stor risk att de sex boplatserna överges eller att färre antal ungar blir flygfärdiga. Enligt statistik Vindval 2016 är kungsörnspopulationen starkt vikande i Z och AC län. Dessa län har proportionellt hög andel av vindkraftsbarriärer.

Som en uppföljning av EU:s fågel- och habitatdirektiv har genomförts Fitness and Performance Program och Fitness Check för kontroll av utfallet av implementeringen av direktivet. Rapporten sammanfattar bl.a. de negativa effekterna av teknologier för förnybara energikällor, försämring/förlust av markbundna och marina livsmiljöer, direkta skador och dödlighet hos specificerade arter samt att en kombination av verktyg och åtgärder krävs för att uppnå målen. Behovet av kompensatoriska åtgärder och frizon för kungsörn är således förenligt med EU kommissionens oro över kontakten mellan flyttande fåglar och fladdermöss med kraftledningar och vindkraftverk. Regeringen, som anvisar en rad kraftfulla åtgärder, har anfört att det krävs ett landskapsperspektiv och att de största bristerna för skydd av arterna finns när de befinner sig i det bredare landskapet utanför Natura 2000-nätverket. Den föreslagna vindkraftfria zonen för kungsörn och berguv ligger således i linje med regeringens redovisade inställning. Riksdagen har i sitt beslut den 10 december 2013 (bet. 2013/14:MJU7, rskr. 2013/14:99) fastslagit bl.a. att ansvariga myndigheter aktivt ska arbeta med åtgärder för att stödja kungsörnsstammens tillväxt och vidare utbredning och framhåller vikten av att kungsörns behov av livsmiljö tillgodoses. NV har upprättat Nationell förvaltningsplan för kungsörn 2013-217 som baseras på s.k. adaptiv förvaltning. Förvaltningen måste präglas av ett arbetssätt där åtgärder ständigt anpassas till det som sker i naturen. NV måste ta till sig den vetenskapliga forskning som skett sedan 2012 avseende bl.a. revirstorlek, flyttnings- och övervintringsmönster, den minskade trenden för antal häckning, berguvarnas minskade population, hälsoeffekter m.m.

Konkreta skäl för återkallelse enligt 24 kap. 3 § miljöbalken av befintliga miljötillstånd för vindkraft kan sammanfattas enligt följande.

Rätt antal örnrevir vid Sandtjärnsberget har inte redovisats. Endast ett örnrevir angavs i MKB trots att inventeringsansvarig ornitolog konsekvent framfört att det finns 3-4 örnrevir i närområdet och avrått från vindkraft väster om R-vägen. Senare inventering har utvisat fem kungsörnsrevir och två revir vid Kolvallen samt fem revir vid Åndberget och två vid Skaftåsen. Med kännedom om reviren innebär verken en förhöjd risk för kollision och avsiktlig dödande.

Den sedan länge kända förekomsten av berguvsrevir har inte redovisats och spelplatserna för tjäder och orre inte preciserats. Redovisning av spelplatser för orre har varit bristfällig. Förekomst av orre vid vindkraft har nu konstaterats leda till total utslagning. Inventering av fladdermöss har underlåtit. Tillståndet saknar villkor för driftstopp under kritisk tid för skydd av fladdermöss och lokala samt globala ekosystem. Uppgiftslämning om följdverksamhet för utvinning av grus- eller bergmaterial för anläggningsarbeten har underlåtit, vilket förhindrar prövning av kumulativa störningar. Nya kunskaper från GPS-baserade forskningsrapporter som förändrar bilden av örnarnas revirstorlek och rörelsemönster har inte redovisats. Även MPD har undvikit att behandla framförd information om dessa vetenskapliga fakta.

Bullerberäkningen borde också ha underkänts och såväl kommunen, MPD och domstolar därmed avstyrkt tillståndsansökan. Tillämpningen av bullervillkoret 40 dBA strider inte bara mot Härjedalens kommunala vindkraftsplan utan även mot NV:s anvisningar. Bullerberäkningen redovisar inte effekter av att högre verk övergår till ”cylindrisk ljudberäkning” från 700 meter, att halva avståndet från Ängersjökölen utgörs av reflekterande vatten/isyta och effekter av interferens m.m. De senaste forskningsrapporterna om ljudbildning och bullermätning har inte heller redovisats.

Verkens effekter på det lokala klimatet har inte heller redovisats, när de höga verken pressar ner kalla turbulenta luftmassor som kan sänka temperaturen med 4 grader C över 3-4 km. Detta medför dimma och duggregn, och en allvarlig försämring av livskvalitet i området. Negativa hälsoeffekter från långsiktig

påverkan av lågfrekvent buller är väl kända och har åberopats i miljöprövningsprocessen utan att de bevärdigats med omnämmande eller analys. Härtill kommer ständigt nya bekräftelser och fakta som bortfiltrerats i tillståndsbesluten. Detta innebär att tillståndet har tillkommit på felaktiga grunder och medför att medborgarna i Ängersjö avsiktligt utsätts för allvarliga övergrepp. Tillstånden uppfyller inte heller artikel 8 i Europakonventionen för mänskliga rättigheter. Kravet på återkallelse av miljötillstånden och regeringsingripandet har odiskutabelt stöd i konventionen. Sökanden, MPD och domstolarna har notoriskt vägrat att behandla framlagt material om bullerberäkningar och ny forskning, vilket strider mot Århuskonventionens krav på myndigheternas informationsskyldighet och konventionen om mänskliga rättigheter.

Vindkraftsetableringarna måste omprövas och strikt följa internationella och nationella regelverk mot bakgrund av de konstaterade riskerna för allvarliga effekter på miljön, biologisk mångfald och viktiga ekosystem. Tillståndsbesluten är felaktiga. De nya höga verken och den energipolitik som siktar på en tredubblad effekt utgör allvarliga hot om inte en omprövning görs av riskerna. Flera experter, myndigheter och standardiseringsorgan tar mot bakgrund av ny kunskap ansvar för att de globala målen för biologisk mångfald, grön infrastruktur, bevarande av ekosystem och människors hälsa och rättigheter uppnås. Mot denna bakgrund kan det konstateras att NV:s beslut är beklagliga ur framtida framgångsperspektiv och att det helt undvikit huvudfrågorna om missledande beslutsunderlag och förslag till långsiktigt referensområde och vindkraftsfri zon. Besluten säger emot flera av verkets egna regelverk, riksdagsbeslut och EU-direktiv. Det kan möjligen bero på att verket har inordnats under det nya energi- och miljödepartamentet och förlorat sitt fotfäste. Verket har genom sina dubbla uppdrag att dels bevara miljö och ansvar för bullerregelverket samt dels medverka till utbyggnaden av vindkraft hamnat i ett låst läge. Detta får inte förhindra skyddsåtgärder för rödlistade arter och rättvisa livsbetingelser för medborgarna i områden runt Ängersjökölen, Sandtjärnsberget, Åndberget och Skaftåsen.

DOMSKÄL

Omfattningen av domstolens prövning

Inledningsvis kan konstateras att mark- och miljödomstolen enbart kan pröva frågor som rör de överklagade besluten. Frågor som avser etableringen av referensområde och vindkraftsfri zon i Härjedalen samt revidering av bullerregelverk för vindkraftverk faller därför utanför aktuell prövning. Föreningens yrkande i dessa delar ska därför avvisas.

Frågan som mark- och miljödomstolen ska ta ställning till i detta mål är om NV har haft fog för sitt beslut att inte ansöka om återkallelse av berörda tillstånd och underrätta regeringen enligt 17 kap. 5 § miljöbalken.

Rättslig reglering

Enligt 24 kap. 3 § miljöbalken får tillståndsmyndigheten helt eller delvis återkalla ett tillstånd, en dispens eller ett godkännande som meddelats enligt balken och förbjuda fortsatt verksamhet bl.a. om det till följd av verksamheten eller åtgärden har uppkommit någon olägenhet av väsentlig betydelse som inte förutsågs när verksamheten eller åtgärden tilläts, eller om det behövs för att uppfylla Sveriges förpliktelser till följd av EU-medlemskapet

Ansökan om prövning av en återkallelse får enligt 24 kap. 7 § miljöbalken göras hos mark- och miljödomstol av Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Kammarkollegiet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och länsstyrelsen.

Tillstånden

Tillstånd för uppförande av fem vindkraftverk på fastigheterna XX och YY) gavs den 14 december 2012. Beslutet överklagades till mark- och miljödomstolen som gjorde vissa ändringar och fastställde tillståndet. Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) meddelade därefter inte prövningstillstånd varvid tillståndet vann laga kraft.

Tillstånd för uppförande av 11 vindkraftverk på fastigheterna YY, XY, YX, XX och ZZ gavs den 16 april 2013. Beslutet överklagades till

mark- och miljödomstolen som fastställde tillståndet. MÖD meddelade därefter inte prövningstillstånd varvid tillståndet vann laga kraft.

Miljöprövningsdelegationen beslutade den 14 november 2016 att lämna tillstånd till ändring av ovanstående lagakraftvunna tillstånd för Ängersjökölen och Sandtjärnberget. Ändringstillstånden omfattar en etablering av upp till 5 vindkraftverk med en totalhöjd av högst 230 meter. Miljöprövningsdelegationens beslut om tillstånd till ändring av tillstånd rörande Ängersjökölen den 14 november 2016, dnr 551-5791-15, och rörande Sandtjärnberget den 14 november 2016, dnr 551-5787-15 har överklagats till mark- och miljödomstolen vid Östersund tingsrätt och är under handläggning, mål nr M 3116-16 respektive M 2729-16. Dessa ändringstillstånd är alltså ännu inte lagakraftvunna.

Vad gäller tillstånden för Åndberget och Skaftåsen har mark- och miljödomstolens domar överklagats till MÖD. MÖD har den 10 februari 2017 i mål nr M 10719-16 respektive den 5 april 2017 i mål nr M 1354-17 beslutat att inte meddela prövningstillstånd, vilket innebär att tillståndsbesluten har vunnit laga kraft.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Icke lagakraftvunna ändringstillstånd för Ängersjökölen och Sandtjärnberget

Av 24 kap. 1 § miljöbalken följer att ett beslut som meddelats gällande tillstånd för miljöfarlig verksamhet som vunnit laga kraft gäller mot alla, såvitt avser frågor som prövats i domen eller beslutet. Sådana tillstånd får, enligt 22 kap. 28 § miljöbalken när det finns skäl till det, förordnas att tas i anspråk även om beslutet inte vunnit laga kraft. Det har inte framkommit att ändringstillstånden skulle ha förenats med ett sådant förordnande.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att ändringstillstånden inte har vunnit laga kraft. Domstolens bedömning är därför att det inte är möjligt att initiera en prövning om återkallelse enligt 24 kap. 3 § miljöbalken. NV har således haft fog för att inte ansöka om en återkallelse av dessa ändringstillstånd. Överklagandet ska därför avslås i denna del.

Lagakraftvunna tillstånd för Ängersjökölen och Sandtjärnberget

NV har beslutat att inte ansöka om en återkallelse av berörda tillstånd med hänsyn till att verket av resursskäl prioriterar stora anläggningar med betydande miljöpåverkan eller som annars rör frågor av stor principiell betydelse. NV har kommit fram till att de ursprungliga tillstånden för Ängersjökölen och Sandtjärnberget avsett förhållandevis små anläggningar och att det av detta skäl inte funnits anledning att initiera en återkallelse av dessa tillstånd. Såvitt framgår av beslutet har NV inte gjort någon bedömning av om förutsättningar föreligger för att ansöka om av återkallelse av tillstånden.

Möjligheten att återkalla eller ompröva ett tillstånd tillkommer enligt 24 kap. 3 § miljöbalken tillståndsmyndigheten, dvs. miljöprövningsdelegationen inom länsstyrelsen. En ansökan om prövning enligt 24 kap. 3 § miljöbalken får, enligt 24 kap. 7 § miljöbalken, göras av bl.a. Naturvårdsverket. I förarbetena till miljöbalken anges att det kan finnas tillfällen när omprövningsfrågor bör övervägas på nationell nivå för att åstadkomma en samlad lösning och att Naturvårdsverket därför alltid borde ha en rätt och en skyldighet att som central miljöskyddsmyndighet påkalla omprövning av miljöfarlig verksamhet, oavsett vilken myndighet som är tillsynsmyndighet (prop. 1997/98:45, del 1, s. 347 f).

Så som ovan framgår har NV i egenskap av central miljöskyddsmyndighet viss frihet vid bedömningen om den ska initiera en återkallelse av ett lagakraftvunnet tillstånd. Skyldigheten för NV att påkalla en sådan prövning får dock anses inträda om någon av de i 24 kap. 3 § miljöbalken angivna förhållandena föreligger. Detta oavsett om anläggningen i fråga är liten eller stor. Skyldigheten att agera i sådana situationer föreligger alltså även om NV varken är tillståndsmyndighet eller tillsynsmyndighet för den miljöfarliga verksamheten i fråga.

NV har vid sin bedömning enbart hänvisat till resursskäl och att de ursprungliga tillstånden för Ängersjökölen och Sandtjärnberget avsett förhållandevis små anläggningar. Av beslutet framgår inte om NV har utrett frågan om något ingripande är påkallat med hänsyn till de uppgifter som föreningen har presenterat

avseende bl.a. fågelrevir. Att det pågår prövning av ändring av de ursprungliga tillstånden eller att NV varken är tillsynsmyndighet eller tillståndsmyndighet för dessa verksamheter föranleder inte en annan bedömning.

Föreningens överklagande ska därför bifallas i denna del.

Lagakraftvunna tillstånd avseende Skaftåsen och Åndberget

Beträffande Åndberget (tillstånd för 57 verk) och Skaftåsen (tillstånd ursprungligen för 41 verk, vilket utökats efter prövning hos mark- och miljödomstol med ytterligare 10 verk) har konstaterats att dessa tillstånd inte vunnit laga kraft, varför en återkallelse inte kunde komma i fråga. Av utredningen i målet framgår dock att vid tidpunkten för NV:s beslut var tillståndet för Skaftåsen lagakraftvunnet.

Tillståndsbeslutet för Åndberget har numera också vunnit laga kraft. Dessa tillstånd avser dessutom större vindkraftsparker. Av NV:s beslut framgår att någon prövning av återkallelsefrågan avseende dessa tillstånd inte har gjorts med hänvisning till att tillstånden inte ännu vunnit laga kraft. Mot bakgrund av ovanstående och med hänsyn till att tillståndsbesluten numera vunnit laga kraft anser mark- och miljödomstolen att det finns skäl att visa målen åter till NV för att göra en prövning av återkallelsefrågan i enlighet med föreningens begäran avseende båda tillstånden.

Begäran om regeringsprövning

Av NV:s beslut framgår att föreningens begäran om regeringsprövning också ställts till regeringen och att NV av detta skäl inte vidtagit någon åtgärd. Regeringens rätt att i det enskilda fallet besluta om prövning av tillåtligheten av vissa verksamheter gäller både lagakraftvunna tillstånd och pågående ärenden. Eftersom begäran också har ställts till regeringen har NV:s beslut i denna del varit korrekt. Inte heller med hänsyn till skyldigheten att underrätta regeringen i 17 kap. 5 § miljöbalken finner domstolen anledning att göra en annan bedömning.

Slutsats

Mark- och miljödomstolen finner att NV har haft fog för sitt beslut att inte ansöka om en återkallelse av ändringstillstånden avseende Ängersjökölen och Sandtjärnberget samt att inte underrätta regeringen enligt 17 kap. 5 § miljöbalken

avseende samtliga berörda tillstånd. Vad avser de ursprungliga tillstånden för Ängersjökölen och Sandtjärnberget samt tillstånden för Åndberget och Skaftåsen anser dock domstolen att NV:s prövning ha varit bristfällig varför en återförvisning av målen i dessa delar till NV för erforderlig handläggning är motiverad.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 16 oktober 2017. Prövningstillstånd krävs.

Karin Röckert

Gisela Köthnig

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Karin Röckert, ordförande, och tekniska rådet Gisela Köthnig. Föredragande har varit beredningsjuristen Julia Jourak.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn, datum för domen samt målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Skriftliga bevis som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.